

Azîz Mahmud Hüdâyî'nin Tarîkatnâme ve Hazînî'nin Cevâhiru'l-Ebrâr İsimli Eserlerinde Tarîkat Âdâbı

D R . N A D İ R H A N H A S A N

Özbekistan İlimler Akademisi, Alişir Nevai Dil ve Edebiyat Enstitüsü

XIII. ve XIV. yüzyıllarda Anadolu'ya Orta Asya ve Horasan bölgelerinden bir çok mutasavvıf, bilhassa, Yesevî dervişleri ve Türkmen babaları göç etmişlerdir. Bunun neticesinde Anadolu'daki dinî-tasavvufî hareketler daha hızlı gelişmeye başladı. Zamanla Anadolu'da Yeseviyye, Nakşbendiyye, Bayramiyye, Mevleviyye, Rifâiyye, Halvetiyye, Bektaşîyye gibi bir çok tarîkat faaliyet gösterdi.

İlmî-tarihî kaynaklarda kaydedildiğine göre, XVI-XVII. yy.lara gelindiğinde Anadolu'da manevî, fikrî hayat yüksek seviyede idi. Meşhur âlim, tarihçi, edip ve mutasavvıflar vâsıtasıyla, bu asırlarda sadece tekke ve zaviyelerde değil, cami ve medreselerde de ilim ve marifet büyük bir hızla yayılıyordu.

Azîz Mahmud Hüdâyî böyle bir ortamda dünyaya geldi. O önce medreselerde eğitim görüp, Nâzırzâde Ramazan Efendi'den tahsil gördü, Nureddinzâde Muslihiddin Efendi'nin sohbetlerini dinledi. Üstadıyla birlikte Mısır ve Şam'a seyahat etti. Şam'da Halvetî şeyhi Kerîmuddin Halvetî'ye intisab etti. Eğitim dönemi bitince çeşitli müesseselerde kadılık vazifesinde bulundu. 1576 yılında ise Bayramî şeyhi Muhammed Üftâde hazretlerine biat etti. Sonra Sivrihisar, Rumeli ve İstanbul şehirlerinde vaizlik ve şeyhlik faaliyetini sürdürdü. Hem zâhirî hem de bâtinî ilimlerde derin vukuf sahibi olan Hüdâyî, bir taraftan camilerde telebelelere ders verdi, diğer taraftan tekke ve dergahlarda susayan gönülleri tasavvufî hakikatler ve ilâhî muhabbet ile tanıştırdı. Ayrıca te'lif ettiği ilmî-tasavvufî eserlerle ilim ve tasavvuf ehlini aydınlattı.

Bu büyük zât, özellikle İstanbul'da yaşadığı devirde ilim ve devlet ricali arasında büyük bir ilgi görüyordu. O faaliyetini sistemli şekilde devam ettirirken, geçmiş seleflerinin, özellikle de üstadı Üftade Hazretleri'nin yolunu tutmuştu.

Hüdâyî Hazretleri 20'ye yakın Arapça, 10'a yakın Türkçe ilmî-tasavvufî eser yazmıştır. Bu eserlerden bazıları Hüdâyî'nin, Türkler arasında ilk kez tasavvufî bir tarikat kuran Hoca Ahmed-i Yesevî ile fikrî münasebeti ve gelenek benzerliği hususunda ip uçları vermektedir. Ahmed-i Yesevî ve Yesevîlik konusunda bilgiler ihtivâ eden Hazînî'nin *Cevâhirul-ebrâr* isimli eseri ile Hüdâyî'nin *Tarikatnâme* isimli eserini karşılaştırdığımızda bu durum daha iyi anlaşılacaktır. "Cevâhirul-ebrâr"ın müellifi, aslı Türkistanlı olan Ahmed bin Mahmud Hazînî'dir. O Hüdâyî Hazretleri'yle aynı dönemde, yani XVI. yy.da aynı bölgede yaşamıştır. *Cevâhirul-ebrâr*, *Menbaul-ebhâr*, *Câmiul-mürşidîn*, *Huccetul-ebrâr*, *Tasellî ul-kulûb* gibi eserlerini İstanbul'da kaleme alan Hazînî aynı zamanda kâbiliyetli bir şâirdir ve ondan hacimli bir divan miras kalmıştır¹. Bu eserler bugün İstanbul, Konya, Berlin ve Paris kütüphanelerinde mevcuttur.

Sultan III. Murad hanın teklif ve teşvikiyle Orta Asya tarikat âdâbını, özellikle Yeseviyye ve Nakşbendiyye geleneklerini İstanbul ve Anadolu halkına tanıtmak maksadıyla 1593 senesinde yazılan *Cevâhirul-ebrâr*, tarihî, irfânî, edebî ve menkabevî mahiyette nâdir bir eserdir. Onda Yeseviyye ve Nakşbendiyye meşâyihinin hayat hikayeleri, görüşleri, gelenekleri, fakr, fenâ, zikir, halvet, semâ, âdâb gibi bir çok tasavvuf meseleleri, bununla birlikte Yesevîlik âdâb, erkân ve makamları beyan edilmiştir.

Hüdâyî Hazretleri'nin *Tarikatnâme*'si ile Hazînî'nin *Cevâhirul-ebrâr*'ındaki tarikat âdâbına dair fikirler mukâyese edilirse, onlar arasındaki yakınlık ve benzerlik açıkça ortaya çıkar.

Hüdâyî'nin ahlâk güzelliği, kalb tasfiyesi, ruh tezkiyesi, şeyh ve şeyhlik makamı, marifet ve aşk kudreti, mükemmel teslimiyet, sağlam ve sâbit itikad konusundaki görüşleri onun Ahmed-i Yesevî'den ve Yesevî kültüründen etkilendiğini göstermektedir. Meselâ, sadece şeyh ve mürid münasebetlerine dair fikirlerini ele alalım:

1. Hazînî *Cevâhirul-ebrâr*'da Ahmed-i Yesevî Hazretleri'nin şu sözlerini nakleder: "Her kim ki tevîk-i Rabbânî refik olup, tahsîl-i marifetullah ve tekâmîl-i nisbet-i intibâh için istese ki, bir muktedây-i Rabbânî'ye mürîd olup, müstefîd ola ve yevmü'l-cezâ hînu'l-likâ'da hacâlet çekmeye, inâbet u biat-i pîr-i kâmil-i mükemmil gerek. Şeriatında zâhir ve tarikatında mâhir ve hakikatında mazhar-i muzâhir gerek. Etvâr-i gaybu'l-gayb'da ve esrar-i la reyb'de sâlik-i mâlik ve vâsıl-ı mu-tevasıl gerek... (v.58)"

Hüdâyî Hazretleri de kendi eserinde şeyhin salâhiyeti ve terbiye mahâretini vurgulayıp, şöyle diyor: "Tarîk-ı Hakk'a sâlik olmak isteyenlere ma'lum ola ki..., bir mürşid-i kâmil ve müeddib-i hâzik lâzım olmuştur... Mürîd-i müsterşide lâzımdır ki, evvelâ meşâyih'ten bir kalbi karar edüp, gönlü dolandığı şeyhe biat ede. Ahdini bir vech ile muhkem tuta ki serrâda ve darrâda, şiddette ve rehâda ol ahdi nakz etmeyüp, biatinde sâbit-kadem ola"² (s.40). Bu fikirler Ahmed-i Yesevî'nin:

Tarîkâta siyâsetlik mürşid gerek,
Ol mürşide îtikadlık mürid gerek.
Hizmet edip pir rızasın bulmak gerek,
Böyle âşık Hak'dın feyzler alır imiş,
gibi hikmetlerini hatırlatıyor.

2. Tasavvufta vahdet-i pir düşüncesi var. Bu, sâlikin sadece bir şeyhe bağlanması ve ilahî feyzi ondan alması demektir. Ahmed-i Yesevî'nin müridlerinden ve halifelerinden Sûfî Muhammed Dânişmend *Mir'âtül-kulûb* isimli eserinde şöyle yazıyor: "Sultânul ârifîn'den şöyle dediğini duydum: Mürid bir şeyhe intisab ettikten sonra, diğer bir şeyhe irâdet edemez (mürîd olamaz). (Ancak) Eğer müridin şeyhi hakikî mürşid olmazsa, müridini murâda erdiremezse, başka bir şeyhe gidip hizmet eder ve o mürşidden murâdı hâsıl olursa revâdır (uygundur). Ama yine de evvelki şeyhten icâzet (izin) almak gerek."³

Hüdâyî Hazretleri'nin düşüncesine göre de sâlik kalbini sadece bir şeyhe bağlamalıdır. Bütün âlem şeyhlerle dolu olsa bile, ilahî feyzi ancak kendi seçtiği şeyhden alabileceğini düşünmelidir. Çünkü müridin kalbinde başka şeyhe temâyül olursa, onun bâtın yüzü vahdet makâmına açılmaz (55-â).

Hazinî de bu hususta şöyle der: "*Vahdet-i pir tahsil olmayınca, vahdet-i Habir tekâmül olmaz... Ve şeyh müşâreketi kerâmât u derecât babında şirk u nifaktır. Şirk u nifaktan ise ictinâb lâzımdır ki vahdet-i Hakka erişe. Ve huzur-i pir'de zikr-i mâadâ ve mâverâ muhill-i huzûr belki huzûr-i pirden dûr olur*".

Vahdet-i Hak ger dilersen vahdet-i piring dile,
Ger muvahhidlik gerek vahdet'de tedbiring dile...
Vahdet-i pir-i tarikung bul acayib silsile,
Muftiy-i hallâldın hallında tasvirung dile (88 a), -diyor.

Demek ki, şeyhin birliği, Hakk'ın birliğine ulaştıran bir vasıta olarak görülmektedir.

3. Hüdâyî, sâlikin pirine sağlam bir itikad ve mükemmel teslimiyetle gönül bağlamasını, pirin hizmetinde fedâkâr olmasını talep ediyor. Bu konuda Ahmed Yesevî'nin şu hikmetleri dikkate değer:

Candın geçmey baş oynamay yolga salmas,
İtikâdın tam olmasa kolung almas.
Tâliblerde kin u hevâ, kudûret bolmaz,
Geçse bolmas pir hizmetin kılmayınca.

Hazinî de şöyle der: Şeyhe mutlak teslim olmak, şeyhin söz ve hareketlerinden razı olup, ona itaat etmek lazım... Şeyhin hizmetlerinde becerikli olmak gerek. Çünkü şeyhin rızasını kazanmak Allah'ın rızasına ermek demektir. (88 â).

4. Bilindiği gibi, sır konusu tasavvufta mühim meselelerdendir. Hüdâyî Hazretleri'nin yazdığına göre, "*Dervişe lâzım ve vâcibdur ki, hâlini ifşâdan sakınup, şeyhinun esrarını hıfz etmekte gâyet ihtimâm ede ki, mahlûk sırrına emîn olmayan Hâlik sırrına mı emîn olur*". Ayrıca derviş kendi sırlarını ve mânevî hâllerini başkalara âşikâr etmemesi gerekir (55,59,60-â).

Hiz. Aziz Mahmud Hüdâyî'ye ait Oniki İmam'ın isimleri ve Silsile-i Şerif

Cevâhirul-ebrâr' da ise Hazini buna dair şöyle yazıyor: “Şeyhin ve müridinin sırrı nihânlarına râzdâr olmak gerek ve ifşâsından sakınmak gerek ki ifşâus-sır küfr korkuluk mazmûndur...” (63 à)

Sır kelimesi tasavvufta gönül anlamında da kullanılır. *Cevâhirul-ebrâr'*daki Ahmed Yesevî'nin sır tahâreti yani gönül temizliği hakkındaki sözleri dikkate de-
ğer: “*Ey sır, abdest kıl, kaçan sır riya vu hevây-i nefsi yusa (yıkasa), ihlas ve akî-
de nuru zuhura gelur ve zulumât-i şübhe vü inkardan kurtulur ve cümlegî ikrar
u itiraf olur. Ucub ve enâniyeti yusa minnet nuru iklim-i sırrı münîr eder... Câh-
i dünya muhabbetini yusa intibâh-i ukbâ nuru alem-i sırrı aydın eder ve fütüvvet
ve mürüvvet ziyâları nûranî kılur*” (7 á)

Buradan anlaşılıyor ki, Ahmed Yesevî'nin düşüncesine göre sır abdestinden sonra sâlikin bâtınından (içinden) riya yani gösteriş, nefis istekleri, bencillik, makam ve dünya sevgisi, şöhratperestlik hastalıkları yıkanır. Neticede sâlikin gönül ve bâtın sarayına ilahî nur girip, Allah Teâlâ'nın müşâhededesi hasıl olur, beş hazarâtı görmeye kâbiliyet ve liyâkat peydâ olur (6 á).

Ahmed Yesevî'nin hikmetlerinde sır hakkında şöyle deniliyor:

Âşıkları gece yıgılab seher kopar,
Sır şarabın içen âşık sırrı yapar...
Vallah, tallah sümme billah sırsız olma,
Sırsız yüz bin taat kılsang makbul olmas....

5. Mâlum olduğu üzere, rüya, sâlikin gönül terbiyesinde mühim bir yer tutmak-
tadır. Çünkü rüya ve gönül bir-birine bağlı hususlardır. Dolayısıyla Hüdâyî Haz-
retleri eserinde: “Mürid kesinlikle gördüğü rüyadan bir şey saklamaya, başka bir
nesne de katmayıp emaneti olduğu gibi sahibine ulaştırma. Eğer şeyh rüyasını tâ-

bir eylerse onu dinleye, eğer tâbir etmezse, tâbir etmesi için şeyhini zorlamaya ve ısrarlı olmaya. Zira bazen olur ki hayır bunda olur” diye yazıyor (s.42).

Cevâhirul-ebrâr’da da rüya tâbirine dair şöyle fikirler yer almıştır:

“Tâbir olan rüya eger hayrdur niyazmendlik ve eger şerr tâbir olundu taksir demek ile ref olur ve hayırlara döner bi fazlihi teala. Ve eger niyazmendlik ve taksir babında te’hir ve ihmal karşulasa terakkîden kalkup tenezzul çekmesine delildir” (28 à).

Hem Hazînî, hem de Hüdâyî, sâlikin manevî-ruhî âleminde geçen hallerden şeyhini haberdâr etmesi gerektiğini, rüyasını pirinden gizlememesini, ona anlatıp tâbirini öğrenmesinin gerekli olduğunu söylüyorlar.

6. Tarikat âdâbına göre, sâlik kemalâta ermesi için şeyhinden şüphe etmemesi gerekir. Bu konuda Hazini Ahmed Yesevî’den naklen şöyle der: “Mürîd şeyhine şek ve şüphe getirse, enâniyet ve benlik alâmetidir, (mânen) cünüp olur. Cünüp ise Hakk hazretine yaramaz bezm-i kabul ve mahall-i vusulden mahrum olup, taşra atarlar ve kasr-i tevessülünden ihrac ederler. Ey dervîş, eğer bağırında havf-i ilâhî varsa, gözün giryân ve bağırın biryan gerek, gönlünde şekk u şüphe ne ister... (Sâlik) mürşidin hakikatında şüphe vu tereddüd getirmez ve inkâr meclisinde durmaz” (10 b)

Yesevî’nin bu fikrini izah ederek Hazini nazm ile şöyle yazıyor:

Şeyhdur çün hazret-i Hak mazharı,
Şekk u inkâr ve cefâlardan berî (11 b).

Şeyhler hakkında yoktur iştibâh,
İştibâh-i evliyadın din tebâh (72 b).

Şübhe ve inkar kılanlar hacil,
Münkir-i erbâb-i dildur münfail (43 b).

Hüdâyî Hazretleri de *Tarikatname*’sinde Ahmed-i Yesevi ve Hazini fikirlerine uygun olarak: Dervîş şeyhi hakkında yersiz şüphe etmemesi lâzım, çünkü bu yolla o, Allah yolunu bilenler ve Allaha kulluğu öğretenlerin itikadına erer, diye yazmaktadır (58-59).

7. Malumdur ki, tasavvuf kültürünün önemli bir vechesi de âdâb-ahlâk meseleleridir. Bundan dolayı tasavvuf edebiyatında en çok işlenen konulardan biri âdâb meselesi olup, Ahmed-i Yesevi, Azîz Mahmud Hüdâyî, Hazini gibi mutasavvıfların eserlerinde de edeb konusuna geniş yer verilmiştir.

Ahmed Yesevî’nin düşüncesine göre, “Tarikat yolu baştan sona edebtir”. Bu fikir, Ahmed Yesevî’nin tarikat ile edebi birbirinden ayırmadığını gösterir. Hüdâyî de, *Tarikatname*’sine Peygamber Efendimizin “*Cenab-i Hakk beni edeplendiği için edebim ne güzeldir*” sözüyle başlıyor. Bu hadis-i şerife muvafık tarzda Ahmed Yesevi kendi hikmetlerinde edebin mahiyetini anlatmaya çalışır:

Tarikatnı türlü edeb bilmeyince,
Nefsi birle muharebe kılmayınca,
Aşk yoluna özin layık etmeyince,
Hakikatni sırlarını bilse bolmas.

Ahmed Yesevi'nin düşüncesine göre sâlik şeriat, tarikat, hakikat makamlarını geçmeyince, tam mânasıyla âdab-ı mârifete eremez. Mârifet âdâbı ise, tarikatin yüksek edeblerindenidir... Adabın tasavvuftaki yerini anlayan Hudayı *Tarikatname*'sinin bir kısmını tarikat ehlinin edepleri ve güzel vasıfları konusuna ayırmıştır ve müridin zâhir ve bâtını temiz tutması, nefsanî ve şeytanî arzularla mücadele ederek, gönül âlemlerini riya, hased, gıybet, gammazlık, mâlâyânî söz söylemek gibi çirkinliklerden pak etmesi, ahlak güzelliğine ermesi, riyazât ve mücahede ile nefsinin daima muhasebe altında tutması, güzel ahlâka ermesi, fütüvvet sahibi olması, halkın iltifatından gurur duymaması gibi muhim meseleleri telkin eder.

Hazini de *Cevâhirul-ebâr*'da adab-ahlâk meselesine geniş yer verir. Bu konuda şöyle der: "*Ey dervîş-i âkîbet-endîş, mârifetullah kalb tasfiyesi ve cezbetullah ruh tecliyesi ve tevfikullah nefis tezkiyesidir* (105 â)... *Nefs ile mücâdele müşâhede güneşini gösteren rasat cihazıdır (usturlab). Eğer müşâhede istiyorsan, nefsinle gürüş, zira, nefse karşı savaş müşâhedenin aynasıdır* (128 â). Hazînî'ye göre, Allah Teala'nın rahmet ve vuslat kapısı açıktır, ama oradan sadece edeb ve hürmetle girilir:

Uruc-i avc-i vasl-i Hak edebdur,
Edebsiz vuslata ermek ecebdir.
Tarikatta aizze kodu âdâb,
Edeb miftah-i babullah deryâb. (19b).

Azîz Mahmud Hüdâyî ilmî ve tasavvufî eserlerle beraber, tasavvufî halk edebiyatı tarzındaki şiir ve ilahilerin de müellifidir. O, zamandaşları olan Bâki, Nefî, Hâletî, Cevherî ve Yahya Efendi gibi şairlerden farklı olarak kendi şiirlerini Ahmed Yesevi okulu şairleri usulünde kaleme almıştır. Hüdâyî şiirlerinin vezni Ahmed Yesevi hikmetleri gibi halkâne, dili sade, ifadeleri nihâyette kolaydır. Onun şiirlerinde de Ahmed Yesevi hikmetlerindeki gaye ve düşüncelere ayrıca kıymet verildiğini kolayca anlamak mümkündür. Mesela, Ahmed Yesevi'nin bir hikmetinde şunu okuyoruz:

Erenleri Hak yâdının gâfil bolmas,
Ricâlun lâ tülhîhim der Hâlikun-nâs.
Eren yolun tutgan hergiz yolda kalmaz,
Ol hazretde sır-esrarı makbul olur.

Erenler hakkındaki şiirlerinde Hudayı de şöyle diyor:

Tevhid ile olur her derde derman,
Hakka tevhid ile ermiş erenler.
Tevhid ile olur her müşkil âsân,
Hakka tevhid ile ermiş erenler.

Hüdâyî'nin insanları doğruluğa, Hak ve hakikata davet eden şiirlerinde san'at ve edebiyat ilk unsur olarak goze çarpmıyorsa da, o daha çok Ahmed Yesevi ve Yunus Emre gibi tekke şairlerinin izinden yürüdü.

Hudayı şiirlerinde kendi manevî halini ifade etmekten daha ziyade dinî-ahlâkî kaideleri öğretmeye önem verir. Bu cihetten şiirleri didaktik mahiyete sahip olan Hüdâyî'yi Âgah Sırrı Levend tasavvufî halk edebiyatında muvaffak olan şairlerden sayıyor.⁴

Hüdâyî'nin şiirlerinin Ahmed Yesevi hikmetlerine benzerliğine dair Türkiye'de bazı görüşler bildirilmiştir. Mehmed Halid Bayrı, Hüdâyî şiirlerini tahlil ederken, onun şiiriyeti Anadolu mutasavvıflarından daha çok Orta Asya dervişleri ve onların önderi Ahmed Yesevi hz.e bağlı olduğunu ifâde eder. Ona göre, Hüdâyî hz.nin şiirlerinde Ahmed Yesevi'nin hikmet usulünü görmemek imkânsızdır. Hüdâyî sanki Ahmed Yesevi ile arasındaki mesafeyi bir anda kaldırıp, onunla aynı dönemde yaşamış gibidir. Zira, o da Ahmed Yesevi gibi ahlâkçı, ârif ve âşık meşrebiyle kalem yürütmüştür.⁵

Doç.Dr. Nevzat Özkan: “Azîz Mahmud Hüdâyî'nin nasihat düşüncesi ve Ehl-i sünnete bağlılığı, Ahmed Yesevi'nin görüşlerine yakındır” der;⁶ Prof.Dr. H. Kâmil Yılmaz da onun divanının Ahmed Yesevi tarzında yazılmış şiirlerle dolu olduğunu söyler.⁷

Netice itibariyle bizim muhtasar tebliğimizden de anlaşılıyor ki, Hüdâyî'nin tasavvufî görüşleri, özellikle, *Tarikatname* risalesindeki ifâdeleri Ahmed Yesevî'nin görüşleriyle paraleldir. Bu durum, Orta Asya ve Osmanlı Türklerinin itikat ve meslek birliği ve tefekkür tarzının bir-birine çok yakın olduğunu gösterir. Bu sadece ilim, edebiyat ve marifetteki benzerlik değil, belki kalb ve ruh, tefekkür ve takdirdeki yakınlıktır.

DİPNOTLAR

¹ Hazinî'nin bazı eserleri kısmen araştırılmıştır (bk. Köprülü M.F., *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul 1991; M. Kara, “Yesevilige dair eserler: Cevahirul-ebrar min emvacil-bihar”, *Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevi Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri 1993, s.187-194; N. Azamat, “Cevahirul-ebrar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, VII, 432; M. Akar, “Osmanlılarda Yesevilik”, *Bir*, 1994. sy. 1, s.11-17; Hazinî, *Cevahirul-ebrar min emvaci bihar*, haz. C. Okuyucu, Kayseri 1995; N. Tosun, “Yeseviligin ilk dönemine aid bir risale: Mir'âtu'l-kulûb”, *İLAM Araştırma Dergisi*, c. II, sy. 2, 1997, s. 41-85; S. Mahmudova, *Hazinî'nin “Menbaul ebhar fi riyazil ebrar” adli eseri*, (Marmara Ün. Sosyal Bilimler Ens. YL. tezi) İstanbul, 2000; Nadirhan Hasan, *Ahmed Mahmud Hazinî (hayatı ve eserleri)*, Taşkent 2001; İ.Kunt, *Hazinî Divanı*, Selçuk Ün. SBE., doktora tezi, Konya 2003.

² Biz bildiriye hazırlarken Doç.Dr. Nevzat Özkan tarafından neşre hazırlanan “Azîz Mahmud Hüdâyî. Arapça ve Türkçe *Tarikatname*” (Kayseri 1998) kitabından istifade ettik. İktibasların sayfa numarası parantez içinde gösterilecektir.

³ Süfî Muhammed Dânişmend, *Mir'ât ul-kulûb // Hoca Ahmed-i Yesevi, Divan-i hikmet* (yeni bulunan hikmetler), neşre hazırlayan: Nadirhan Hasan, Taşkent 2004.

⁴ A.S.Levend, *Edebiyat Tarihi Dersleri*, İstanbul 1939, 287 vd.

⁵ M.Halid Bayrı, *Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar*, İstanbul 1937, s. 69-70.

⁶ Doç. Dr. Nevzat Özkan, *Azîz Mahmud Hüdâyî, Arapça ve Türkçe Tarikatname*, Kayseri 1998, s. 11.

⁷ Prof.Dr.H.K.Yılmaz, *Azîz Mahmud Hüdâyî: Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İstanbul 1999, s. 95, 119.